

MÓRICZ ZSIGMOND (1879–1942)

- Író, drámaíró, újságíró, lapszerkesztő (Nyugat, Kelet népe). A 20. századi magyar próza jeles képviselője, realista és naturalista novellái és regényei a modern magyar próza megújításának tekinthetők.
- Életének főbb adatai:
 - Született: 1879. július 2-án, Szatmár megyében, Tiszacsécsén, református családban.
 - Apja: Móricz Bálint, ötholdas parasztból a nagygazdák közé küzdötte magát.
 - Anyja, Pallagi Erzsébet szegény, de művelt lelkészi családból származott, és mindenáron ragaszkodott kilenc gyermeke iskoláztatásához.
- Iskolái:
 - 1890-től a Debreceni Református Kollégiumban tanult három évig. Később a sárospataki kollégium tanulója lett. Itt az első felév végén három tárgyból megbukott, ezért anyai nagybátyja felügyelete alá került a kisújszállási gimnáziumba, és ott is érettségizett 1899-ben jeles eredménnyel.
 - Érettségi után Debrecenben volt teológus-, majd joghallgató, aztán a budapesti jogi karon tanult, de nem fejezte be.
- 1903-ban az akkor induló *Az Újság* gyermekrovatához került, itt jelentek meg első meséi, gyermekversei; verses állatmeséit *Boldog világ* címen gyűjtötte össze és adta ki 1912-ben. Bekapcsolódott a Kisfaludy Társaság népdal- és népmesegyűjtő munkájába.
- Móricz Zsigmond első felesége Holics Eugénia (Janka). Házasságuk húsz év alatt teljesen megromlott, és az asszony öngyilkosságával ért véget.
- 1926-ban ismét megnősült, második felesége Simonyi Mária színésznő volt. Ez a házasság mintegy tíz évig tartott, válásukban szerepe lehetett Móricz fogadott lányának (Csibe – Littkey Erzsébet) is.
- Műveinek visszatérő motívuma a férfi és nő házasságbeli kapcsolata – *Sárarany*, *Az Isten háta mögött*, *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*, *Úri muri*, *Rokonok* (1932). Janka az ihletője Móricz puritán, áldozatkész, ugyanakkor szenvedélyesen gyötrődő és követelőző, a férjüket a megfontolatlanságoktól és a nagy tervektől egyaránt távoltartó nőalakjainak (Károlyi Zsuzsanna – *Tündérkert*, Eszter – *Úri muri*, Szentkálnay Lina – *Rokonok*).
- 1942. szeptember 5-én halt meg Budapesten.

MÓRICZ ZSIGMOND: ROKONOK

A helyszínábrázolás

- A *Rokonok* tér- és helyszínábrázolása szorosan kapcsolódik a realista részletesség kötelező elvárásaihoz.
- A regény helyszíneit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy azok egy kivétellel (amikor Kopjáss István Budapestre utazik) Zsarátnok városában található. Ez a hely fikatív, ilyen nevű város nem létezik az Alföldön (ugyanakkor a regényben említett más települések létezőek, pl. Nyíregyháza, Nagykároly, Salgótarján stb.). A város neve ún. beszélő név, a zsarátnok szó a leégett tűz után még lassan izzó parazsat jelenti. A név fikatív ugyan, de a város tipikusan magyarországi kisváros.
- Gazdasági, politikai és szociális állapota az egész országra jellemző viszonyokat tükröz – a regény szereplői közül többen is párhuzamot vonnak a kisvárosi és az országbeli állapotok közt, illetve általánosítják a kisvárosban tapasztaltakat (pl. Magyarország a rokonok és panamák országa). Alighanem Móricz (nyilván nem szándékosan tette ezt) olyan világot jelenített meg saját tapasztalatainak segítségével, amely ma is aktuális, a jelenkori vidéki Magyarország településein élők számára napi példák kínálnak összehasonlítást Móricz példáival (ld. korrupciós adatok a mai Magyarországról).
- Az idő kezeléséhez hasonlóan a cselekmény helyszíneit, tereit is jelzi az író. A regény mindig a főhős magán- és hivatali életének helyszíneit (köztük a legfontosabbak: az otthon, a hivatal, a kaszinó) követi. Ettől csak a 20. fejezet végén és a 21. elején tér el az író, aminek regénydramaturgiai okai vannak: ekkor haragítja magára Kopjáss a városi hatalmasságokat, és itt derül fény Kopjáss tudta nélkül arra, hogy a nagybátyja üzleti csalással próbálkozik – ami majd a polgármester ütőkártyája lesz Kopjáss ellen.

MÓRICZ ZSIGMOND: ROKONOK

Kopjáss

- Kopjáss István jellegzetes móríci hős-típus, az általa képviselt magasztos eszmék, a változtatás igénye és programja nem valósítható meg az őt körülvevő világban, így tragikus alak.
- A *Rokonok*ban más Mórícz-regényekhez hasonlóan, egyes szereplők (Martiny doktor, az alispán, a polgármester vagy maga Kopjáss István) monológszerűen foglalják össze a város és Magyarország politikai, gazdasági és szociális életének jellemzőit.
- Lesújtó a kialakult kép: az országos és a helyi vezetésben a közérdek helyett az egyéni (rokon) érdekek munkálnak. A „nemzetségi”, patriarchális alapokon nyugvó társadalom szükségképpen paternalista, protekcion és korrupción alapuló, és a meglévő, látszólagosan demokratikus intézmények ellenére sem működhet demokratikusan (pl. közvéleményt szolgáló sajtó cikkeinek polgármesteri cenzúrája). A politika összefonódik a pénzvilággal – a tisztségviselők érdekeltek a városi beruházásokban, cégek, bankok munkájában, ugyanakkor a közpénzeket büntetlenül elherdálhatják. Nem csoda, ha ilyen viszonyok közt nem létezik az adózási fegyelem, és a kiváltságos rétegen kívül esők szociális helyzete válságos (munkanélküliség, végrehajtók a bérleti díjat nem fizetőknél).
- Kopjáss tudja, hogy min kellene változtatni. De már első hivatali napján megérzi, hogy ha meg akarja őrizni az elnyert pozíciót, akkor meg kell alkudnia. Jól kifejezi ezt a polgármesternél és az ellenzéknél egyaránt sikeres mondata, „programja”: a kecske is jóllakjék, és a káposzta is megmaradjon.
- A regény azt vizsgálja, miként próbál Kopjáss megfelelni az eszméinek és az új hivattal járó kötelezettségeinek. Tudomásul kell vennie, hogy rokonai az ő révén próbálnak érvényesülni. Fel kell ismernie, hogy új társadalmi helyzetében változtatnia kell az életvitelén. Bízik a nagybátyja által felkínált üzletben. Miért ne tenné, hiszen ő tudja, hogy azért kell a rokonokat pozícióba juttatni, mert Magyarországon a hozzáértés helyett sokkal fontosabb a megbízhatóság! És ez lesz a veszte, hiszen amikor világhosszú válik, hogy feltárta a városi vezetők csalásait (a Sertéstenyészto kapcsán elsikkasztott pénzek, a kiírt pályázat anyagának „ellopása”), ellene fordítják ugyanezt a vádat. Az igazság és a becsület (Kopjáss eszményei) a pénz és a rokonok világában nem érvényesül.